

ENTRE EL LLIBRE DE VIATGES I LA TRADUCCIÓ: MARIA ÀNGELS ANGLADA A ITÀLIA I GRÈCIA¹

PILAR GODAYOL
Universitat de Vic

Between the travel book and translation: Maria Àngels Anglada in Italy and Greece

En les dècades de 1980 i 1990, l'escriptora Maria Àngels Anglada fa feina de torsimany en els seus dos llibres de viatges *Paisatge amb poetes* (1988) i *Paradís amb poetes* (1993), en els quals se serveix de la poesia per a (re)construir, en forma d'assaig, les geografies italiana i grega. Aquest article analitza la confluència entre viatge i traducció a *Paisatge amb poetes* i *Paradís amb poetes*, textos híbrids amb els quals l'autora vigatana ret homenatge a unes veus clàssiques i mediterrànies germanes.

Paraules clau: Maria Àngels Anglada, *Paisatge amb poetes*, *Paradís amb poetes*, llibres de viatges, gènere i traducció.

*In the 1980s and 1990s, writer Maria Àngels Anglada acts as dragoman in her two travel books *Paisatge amb poetes* (1988) and *Paradís amb poetes* (1993), using poetry to (re)construct, through essay, Italian and Greek geographies. This article analyzes the converging of travels and translation in *Paisatge amb poetes* and *Paradís amb poetes*, hybrid texts in which Anglada renders homage to voices from classical Mediterranean sister cultures.*

Keywords: Maria Àngels Anglada, *Paisatge amb poetes*, *Paradís amb poetes*, travel books, gender and translation.

«És una obvietat afirmar que l'home és un ésser finit, sotmès incansablement a la contingència; que, sense coneixement previ, tan sols té a la seva disposició una "quantitat" limitada de temps i d'espai. Malgrat tot, però, pot viure (con-viure) en un clima de "llibertat condicionada", amb fronteres incertes i transgredibles, i és una bona prova d'això el fet que, incessantment, es troba embolicat en processos de traducció. L'ésser humà tradueix perquè és un ser finit però amb uns desigs infinits; tradueix perquè disposa, al mateix temps, d'una ubicació concreta i mòbil (espai i temps) i de llibertat; tradueix perquè, malgrat la presència constant de la mort, està posseït pel desig inextingible de començar sempre de bell nou: traduir és néixer de nou, és, com volia el rabí Nahman de Braslav, negar-se de ple a vell.» (Duch, 2002: 197)

Amb aquestes paraules clou l'antropòleg i teòleg Lluís Duch l'assaig «Antropologia i traducció», recollit a *La substància de l'efímer* (2002). Entesa la traducció com a estructura antropològica de tot ésser humà, Duch reivindica que els

---

1. Aquest article s'inscriu en el grup d'investigació consolidat «Estudis de gènere: traducció, literatura, història i comunicació» (GETLIHC) de la Universitat de Vic (AGAUR, SGR-833; 2009-2013) i en el subprojecte I+D «Traductoras y traducciones en la Cataluña contemporánea (1939-2000)» (Ref.: FFI2010-19851-C02-02), finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación.

homes i les dones tradueixen, com a mínim, per tres raons: primera, perquè són éssers finits però amb desigs infinits; segona, perquè combinen la seva dimensió espaciotemporal concreta amb la llibertat, òbviament «condicionada», i, tercera, perquè, tot i la indefugible figura de la mort, gaudeixen de l'obstinació inexorable de sempre intentar encetar un nou camí, un nou repte.

Duch afegeix que aquest home i aquesta dona concrets són éssers «condicionals», perquè viuen en funció de les disposicions que ells mateixos estableixen al llarg del seu periple existencial, i «condicionats», perquè estan sotmesos a eventualitats externes. I la realitat de ser «condicionals» i «condicionats» porta inclosa «la imperiosa necessitat de traduir i de traduir-se com a forma específica de la seva existència» (2002: 193). D'aquí que l'ésser humà sigui «el traductor per excel·lència» i, «els seus exercicis de traducció», quelcom de coextensiu. Immers en aquestes xarxes complexes de traducció constants i indefugibles, s'adona que és impossible una traducció pura, completa i definitiva, perquè ell mateix no és «un simple present, sinó que sempre es troba referit i condicionat per 'l'absent' passat i futur» (2002: 194-195). D'aquesta manera tradueix «ara i aquí», per dir-ho com Duch, «entre la nostàlgia i el somni del millor dels mons», perquè el passat no és mai definitiu i simple, i el futur es troba sempre a la corda fluixa del «possible-impossible».

Aquest és el nostre punt de partida: l'obra de Maria Àngels Anglada és un incessant «exercici de traducció» sota els efectes irremediabls de la contingència present, que es debat entre la «nostàlgia» del món clàssic i el «somni del millor dels mons» futurs, tot plegat emparat per una actitud plenament cívica i compromesa. Tenint en compte que en aquest article ens centrem en els llibres de viatges *Paisatge amb poetes* (1988) i *Paradís amb poetes* (1993), en els quals la poeta i narradora hel·lenista se serveix de la poesia per a (re)construir les geografies italiana i grega, volem cloure aquesta introducció amb unes paraules de Duch referides a aquest gènere textual: «els 'llibres de viatges' de totes les èpoques i latituds poden ser considerats com a imponents exercicis de traducció, d'apropament d'allò que es trobava allunyat i era estrany a allò que resultava més familiar i quotidià» (2002: 171).

I. «Imponents exercicis de traducció»

Si en general l'obra de Maria Àngels Anglada —la narrativa, la poesia, els articles de premsa o les traduccions—² pot ser considerada un magnífic i compromès «exercici de traducció», els llibres de viatges *Paisatge amb poetes* i *Paradís amb poetes* constitueixen, en paraules de Duch, «imponents exercicis de traducció», perquè combinen transversalment múltiples processos traductors alhora, alguns dels quals volem exposar a continuació.

2. Al llarg de la seva carrera literària Maria Àngels Anglada traduí quatre obres: *Les germanes de Safo* (1983), *L'esplanada* (1987), del figuerenc Abdó Terradas, *Epigrames* (1993), de Meleagre de Gàdara, i, conjuntament amb Maria Ohannesian, *Terra porpra i altres poemes* (2000), del poeta armeni Daniel Varjuan (Godayol, 2010).

En primer terme, des d'una perspectiva antropològica, en aquests llibres de viatges Anglada adopta, sense treva, el paper de «pont vital», de torsimany, de transportadora, de medidora entre cultures i llengües; òbviament sense renunciar a la «condició adverbial», al caràcter finit i contingent de la seva existència com a ésser humà. Anglada és sempre conscient de les seves determinacions adverbials. A l'entrevista «La passió per la memòria», en deixa clara una que condiciona tota la seva trajectòria vital i literària: «En totes les meves obres, hi ha un propòsit molt clar que és anar a favor de la cultura clàssica i d'aquesta espècie no protegida que són els professors de llengües clàssiques. El bandejament del grec i del llatí em sap molt greu. (...) I tinc una passió per Grècia...» (Foguet, 1999: 78).

En segon lloc, a *Paisatge amb poetes* i *Paradís amb poetes* Anglada dibuixa un espai literari i traductològic únic, que es mou entre passat, present i futur en un treball de *patchwork* cultural, que va més enllà del temps cronològic i els llocs físics. L'autora s'encomana la tasca de recuperar i rescatar de l'oblit ciutats, poetes i textos, i de reescriure'ls amb la seva empremta singular, el seu present fràgil i conjuntural. Quant a les ciutats, a *Simbolisme i salut* (1999), Lluís Duch, rememorant les teories d'espai i lloc del francès M. de Certeau, puntualitza que «la memòria es troba íntimament relacionada amb la disposició espaciotemporal de l'ésser humà» (1999: 116) i que «l'espai, de la mateixa manera que els textos i la imaginació, al contrari dels llocs, és 'obra oberta', remissió sense fi, circuit circular en múltiples direccions, "pretext" per a la construcció mai no culminada del text del present» (1999: 119). Per a ell, els llocs, els «noms locals», posen en marxa la nostra «capacitat rememorativa i simbòlica» i fan possible la construcció dels «espais humans», sempre mòbils i oberts a la revisió. El record de ciutats i paratges italians i grecs visitats constitueix per a Anglada el primer pas per a construir històries, sempre marcades pel seu periple personal en aquests indrets. D'entrada Anglada ens fa arribar la seva admiració pel lloc, per la geografia del país, i després la canalitza cap als seus poetes, els quals triats en funció de la relació amb el paisatge, basteixen un «espai humà» textual, coral i comú, discontinu i canviant (que també inclou poetes i textos de casa de nostra).

En tercer lloc, aquest «espai humà» de trobada que construeix Anglada en els llibres de viatges és híbrid, sense jerarquies, un encreuament de formes i temps. L'autora reconeix en l'entrevista esmentada que, abans d'escriure *Paradís amb poetes*, estava una mica confosa en la tria dels noms: «A en Sam Abrahams li vaig comentar que volia barrejar els poetes antics amb els d'ara i em va dir: 'és clar que sí. La poesia no té època. Tan contemporani és Homer com Elitis'» (1999: 77). I afegeix: «El meu sentit de l'evocació potser està influït per aquest continuum que em fa veure les coses amb una perspectiva» (1999: 77-78). Aquest «continuum» del qual parla Anglada, en què es mesclen passat i present, memòria col·lectiva i memòria individual, original i traducció, i textos d'aquí i de fora, és, sens dubte, una de les característiques de la seva obra narrativa, assagística, poètica i de la literatura de viatges. Per a Anglada cap poeta no és més important que un altre, sinó que plegats formen part d'un tot no definitiu, d'un espai d'entremig, fronterer, que va i ve, es remodela i canvia constantment. Explora la producció i la (re)producció dels textos i els entrellaça en una relació interminable. A la mateixa entrevista, revela un secret sobre *Sandàlies d'escuma* relacionat amb aquest «continuum» vital i textual: «A *Sandàlies d'escuma* hi ha molts fragments de Virgili, també

sense cometes: els incorpore a la meua obra. Com que jo estimo tant els clàssics, suposo que no s'empipen. També hi ha textos d'epigrames hel·lenístics; alguns són autèntics i altres, inventats» (1999: 78).

Finalment, cal afegir que a *Paisatge amb poetes* i *Paradís amb poetes* Anglada construeix «una estructura d'acollida», en paraules de Duch, amb l'objectiu de visibilitzar una tradició mediterrània, comuna i germana, alhora que d'incidir directament en el reconeixement de transmissions conjuntes, passades, presents i futures. A més, no tan sols presenta un «espai humà» de trobada de poetes, llengües i cultures, sinó també de traductors i traduccions. Ella mateixa versiona poemes i textos antics i moderns, els quals incorpora a les obres, conjuntament amb d'altres versions de col·legues i amics. Tot plegat constitueix un homenatge a la traducció i a les relacions textuals.

II. Paisatge amb poetes

El 1988 Maria Àngels Anglada publicà *Paisatge amb poetes*. Editat per Destino, amb il·lustracions d'Amèlia Arumí i Blancafort, es tracta d'un assaig literari que evoca Itàlia. De la mà dels seus poetes moderns més significats, proposa un recorregut poètic per algunes ciutats, com Florència, Sicília, Torí, Parma, Venècia, Milà, Roma, la Riviera lligur i Ferrara. Fascinada per aquestes urbs, combina els comentaris i les valoracions amb les traduccions de poemes d'Angelo Barile, Giorgio Bassani, Attilio Bertolucci, Carlo Betocchi, Vincenzo Cardarelli, Giorgio Caproni, Franco Fortini, Alfonso Gatto, Margherita Guidacci, Mario Luzi, Eugenio Montale, Aldo Palazzeschi, Pier Paolo Pasolini, Cesare Pavese, Salvatore Quasimodo, Sergio Solmi, Maria Luisa Spaziani, Diego Valeri i Giorgio Vigolo, entre d'altres.³

A *Paisatge amb poetes* la prosa poètica angladiana i la poesia italiana catalanitzada es fonen en una combinació lírica sorprenent. A *La Vanguardia* del 2 de juny de 1988 Robert Saladrigas precisava que el llibre és bastant més que «una descàrrega lírica». Tot i l'aparent incoherència, «en picotejar d'aquí i d'allà sobre el mapa poètic italià», «acaba per transformar-se en una perfecta i utilíssima antologia comentada». Saladrigas també destaca la doble subjectivitat del text: òbviament s'hi percep el jo de l'autora, però també «la poesia catalana en bloc», que busca aproximar-se a «les veus i tons de la poesia italiana» per tal de reconèixer-s'hi i vincular-s'hi per mitjà de la tradició grecoromana heretada.

El que realment interessa a Anglada no és fer un recorregut poeticoturístic per Itàlia, sinó construir un espai poètic comú, que deixa a part essencialismes o afirmacions categòriques i opta per un encreuament de pobles, llengües, textualitats, formes i temps. En aquest sentit, busca subtils analogies i suggereix con-

3. Alguns d'aquests recorreguts i d'aquestes versions ja havien aparegut en publicacions periòdiques com *Canigó* i *Hora Nova*. Encapçala l'assaig un reconeixement a Narcís Comadira, per les valuoses indicacions i pels poemes facilitats, i a Esther Boix i Ricard Creus, pel carregament de llibres que li van portar d'Itàlia. En la nota final del llibre, que acompanya el quadre cronològic dels poetes citats, Anglada explica que la seva tria segueix en gran part «la feta per Amedeo Quondam i Guido Rispoli a *Antologia contemporanea*, per a l'editorial Le Monnier, de Florència (1970)» (1988: 173).

fluències i divergències, sobretot en la temàtica i les imatges, amb poetes de casa nostra com Clementina Arderiu, Salvador Espriu, Gabriel Ferrater, Ausiàs Marc, Carles Riba o Joan Teixidor. Dedicava, per exemple, un capítol a les «radicalment diverses aproximacions a Grècia» de Quasimodo i Riba, i un altre a «la relació de les poètiques» de Quasimodo i Espriu. Una altra ombra ben viva a *Paisatge amb poetes* és Josep Pla. Anglada no tan sols cita fragments de les *Cartes a Itàlia* i *Les escales de Llevant*, sinó que també li dedica el capítol «Josep Pla, Pavese i el 'mal d'ofici'», en què compara els arguments dels dos escriptors sobre l'ofici d'escriure. En destaca tant punts de contacte anecdòtics com semblances profundes: des que tots dos són fills de pobles (Palafrugell i Santo Stefano Belbo) i que han escrit innumerable textos sobre vinyes, fins a la coincidència que tots dos escriptors consideren que, en l'ofici d'escriure, hi predomina «una tasca d'intel·ligència i de cultura sobre els sentiments o la inspiració» (1988: 51). En aquesta convergència de l'ofici, Anglada hi cerca «el trencament que tots dos autors van produir, l'un en la prosa noucentista, amb *Coses vistes* (1925), i l'altre en la poesia italiana, amb *I mari del Sud*, datat al manuscrit l'any 1930, i que marcà la transició a la poesia de la "Quarta generazione"» (1988: 52-53). Tot plegat, un exercici de literatura comparada finíssim.

Paisatge amb poetes va gaudir d'una bona acollida crítica. A la presentació del llibre al Casino Menestral Figuerenc, el 16 d'abril de 1988, Ricard Creus el qualificava de «llibre cívic», «seriós i amable», «sense enfarfegaments tècnics», que «té la mida justa per seduir el lector i esperonar-lo a buscar on sigui més textos dels poetes que ens han muntat ciutats i paisatges de la mà de Maria Àngels Anglada». Acompanyant la presentació de Creus (recollida en el número d'abril de 1988 de la revista *Empordà Federal*), Claudi Gran publicava l'article «Un bon llibre de viatges». Parafrasejant Sterne, apunta que el bon llibre de viatges és aquell que convida sibil·linament a fer les maletes, i el llibre d'Anglada, «m'ha obert una folla, solemne dèria: llegir Fortini, Betocchi, Pavese...». Hi afegeix: «He de confessar que *Paisatge amb poetes* ha trencat aquestes diem-ne muralles, i d'una manera clara, impetuosa (...), ara ja puc dir que sóc un enamorat —*amor de lohn*, com deien els trobadors— de Parma, de Torí, de Siracusa, i de la Riviera lligur, sense haver-hi estat mai» (1988: 19). L'únic greuge que hi troba és que hi falta un pròleg, una declaració d'intencions que contextualitzi aquest projecte tan ambiciós i insòlit fins aleshores en la literatura catalana. Dies més tard, el 2 de juny de 1988, Saladrigas destacava a *La Vanguardia* que era «un acabat producte cultural, elaborat amb sensibilitat i intel·ligència poc habituals». També el qualificava de «rar» perquè «posseeix la saludable raresa dels textos que susciten en el lector la sensació de trobar-se davant una obra que no és deutora de cap actualitat». L'any 1989 *Paisatge amb poetes* va valer a Anglada una menció honorífica en els VIII premis de literatura catalana atorgats per la Institució de les Lletres Catalanes.

Ja el 1999, Vinyet Panyella remarcava que, tant a *Paisatge amb poetes* (1988) com a *Paradís amb poetes* (1996), s'hi revelen molts secrets «de la construcció poètica i literària que l'escriptora ha anat bastint al llarg de tota la vida» (1999: 66). Es fixava especialment en el pòsit que Cesare Pavese havia deixat en Anglada: «en la tendresa i el compromís de la poeta amb la terra, en el sentit més profund i original del mot» (1999: 66). A la Jornada «L'obra de Maria Àngels Anglada avui» (celebrada a la Universitat de Vic el 20 d'abril de 2009), Francesc Codina

puntualitzava que l'autora «tenia un intens sentiment i una clara consciència de lloc: de la densitat natal, històrica i, sobretot, vital i humana dels llocs on va viure i dels llocs als quals va viatjar, fossin ciutats o paisatges naturals» (2010: 653), i remarcava que «aquesta densitat de lloc» no només se centrava al Vic de naixença i al Figueres d'adopció, sinó que abastava tota mena de territoris que havia trepitjat i que l'havien emocionat. Aquest és el cas d'Itàlia i Grècia. *Paisatge amb poetes* i *Paradís amb poetes* són el resultat d'aquesta bella i penetrant «densitat de lloc» angladiana fora de les fronteres de casa nostra.

III. *Paradís amb poetes*

Després dels viatges a Grècia de 1973, 1991 i 1992, el febrer de 1993 sortí a llum *Paradís amb poetes*. Novament editat per Destino i il·lustrat per Amèlia Arumí i Blancafort, es tracta d'un assaig poètic que, de la mà de poetes antics i moderns, fa un recorregut per set indrets grecs famosos per motius històrics, artístics o literaris: Creta, Micenes, Delfos, Mitilene, Atenes, Delos i Helena d'Esparta.⁴ Al final del llibre, Anglada recull cronològicament els poetes esmentats. D'una banda, hi trobem els antics Homer, Safo, Alceu, Èsquil, Sòfocles, Eurípides i Longus; i, de l'altra, els moderns Andreas Kalvos, Konstandinos P. Kavafis, Àngelos Sikelianós, Nikos Kazantzakis, Pandelís Prevelakis, Iorgos Seferis, Iannis Ritsos i Odisseas Elitis.

Paradís amb poetes forma part de l'anomenat «continuum» textual d'Anglada que mescla passat i present i poetes forans i catalans. Recolant-se en versos dels grans poetes grecs (traduccions d'ella mateixa o d'altres de Manuel Balasch, Jaume Berenguer i Amerós, Francesc J. Cuartero, Carles Riba i Alexis E. Solà), compendia impressions del país i la societat i dibuixa rutes per Grècia, que segueixen un moviment circular. Comença a l'illa de Creta, de la qual destaca l'hospitalitat i la bellesa del paisatge; en donen testimoni Homer i Cal·límac i els poetes contemporanis Nikos Kazantzakis, Odisseas Elitis i Pandelís Prevelakis. El periple continua cap al Peloponès, a Micenes, fortalesa del rei Agamèmnon; el paisatge d'aquesta zona li fa recordar l'escenari d'algunes de les tragèdies d'Èsquil, inspiració també d'alguns poetes contemporanis com Àngelos Sikelianós i Iannis Ritsos. Després se'n va cap a Lesbos, on residí la poeta Safo; Anglada en selecciona i comenta alguns dels versos amorosos més bells. De Lesbos ens desplaçem cap a Atenes, centre de la civilització hel·lènica i origen del teatre; per això, aquí l'autora fa un recorregut per alguns dels seus personatges més tràgics, com Orestes i Edip. Retornem després cap a les illes, concretament a Delos, també lloada pel poeta Jacint Verdaguer en el cant setè de *L'Atlàntida*. S'acaba el llibre amb un capítol dedicat a Helena d'Esparta, en el qual reflexiona sobre la mitificació homèrica del personatge i la desmitificació per part d'autors com Eurípides o el Dant.

4. En la nota preliminar, agraeix l'encoratjament de Sam Abrams i l'amabilitat de Manuel Balasch, Carles Miralles i Alexis Eudald Solà, com també la redacció, per part d'Eusebi Ayensa, d'un breu retrat biobibliogràfic a la primera part de l'últim capítol del llibre sobre tres grans poetes: Iorgos Seferis, Iannis Ritsos i Odisseas Elitis.

En definitiva, *Paradís amb poetes* és un homenatge a Apol·lo, Helena, Aquil·les, Agamèmnon, les muses, Cassandra i els seus rapsodes, com també al poble grec, especialment el cretenc. Anglada admira la manera de fer i de veure la vida dels grecs, i sobretot la fascina el caràcter cortès i amable i alhora indòmit i agosarat dels habitants de l'illa de Creta. El títol del capítol que els dedica ho deixa clar: «Els cretencs, de gran cor...». Les paraules amb què els descriu revelen aquest encanteri:

«Els cretencs, de gran cor, de grans mostatxos i cabelleres abundants, de rostre bru, de vegades amb mocadors o rets negres lligats als cabells, els veiem prou ja des del matí, quan esmorzen de bunyols tan dolços i oliats que no és aconsellable d'abusar-ne, o de grans plats de sopes calentes. És difícil d'endevinar en aquestes fesomies tan cordials, a Rethimno, a Heràklion o a Vrisès, més a llevant, aquest indomable esperit rebel que mai ningú no ha doblegat ben bé: ni els venecians, ni els turcs, ni els russos, ni els alemanys, ni "les autoritats d'Atenes"». (1993: 25)

Així mateix, hi connecta per altres qüestions, més enllà de la qualitat vital: «torno a admirar a aquest poble que canta sempre i exhauereix l'una darrera l'altra les edicions dels seus poetes, com ara la *Romiossini* o *Grecitat* de Ritsos, que ja ha arribat a la que fa trenta-sis. També penso en la serena satisfacció del llibreter, que, en preguntar-li si disposava d'alguna de les obres de Prevelakis, em contestà: —Totes; les tenim totes» (1993: 40). Anglada s'entreté a descriure el caràcter cretenc perquè, d'alguna manera, com apunta Eusebi Ayensa «en ells va descobrir una projecció de la seva ànima, model de generositat i bonhomia» (2000: 67). Ayensa dona compte de la immensa fascinació de Maria Àngels Anglada per Grècia, fins al punt de sentenciar que la seva vida no es pot entendre al marge d'aquest magnetisme: «En totes les seves obres, àdhuc en aquelles que a primer cop d'ull semblen més allunyades de les ribes de l'Hèl·lade, hom hi descobreix sempre viu el deix del geni grec» (2000: 64).

El juny de 1993, a *Serra d'Or*, Joan Triadú es fixava que, a cada pas de *Paradís amb poetes*, l'autora no deixa de remarcar amb orgull que la «diversitat era una característica essencial de la civilització grega» (1993: 481). Aquesta diversitat tan anhelada per Anglada és una característica recurrent en tota la seva obra. Diversitat com a sinònim de llibertat, d'espai obert a la (re)creació, de gest intrínsec dels pobles madurs, sense por, que denuncien la violència i el terror i basteixen ponts per a la comunicació i la interacció.

Extreta de la novel·la *Alexis Zorbàs*, de Nikos Kazantzakis, la citació que obre el llibre i que n'inspira el títol posa en relleu, des d'un bon principi, la força que les illes transmeten a l'autora: «Feliç de l'home, jo pensava, que, abans de morir, ha pogut navegar pel mar Egeu. Molts són els goigs de l'home: dones, fruites, idees. Però solcar aquest mar en la dolça tardor, mormolant el nom de cada illa, em penso que no hi ha un altre goig que submergeixi més el cor de l'home en el Paradís» (1993: 15). Per a Anglada, Grècia és el paradís i, el títol del llibre, una innegable i genuïna confessió d'amor.

IV. «Preciós arabesc»

Vinyet Panyella assevera que, malgrat el llegat de «deu títols de ficció i sis d'assaig contra un centenar de composicions poètiques», la poesia d'Anglada no és complementària ni subsidiària dins del conjunt de la seva obra, sinó que «en constitueix l'epicentre» (1999: 66). Referint-se als assaigs poètics *Paisatge amb poetes* i *Paradís amb poetes*, destaca que són textos reveladors «perquè hi ha molt de transvasament entre les lectures, les admiracions, les evocacions, els manlleus i les reelaboracions de temes» (1999: 66). Aquest «transvasament entre lectures, admiracions, evocacions, manlleus i reelaboracions de temes», que Panyella atribueix a aquests dos llibres de viatge, constitueix sens dubte la configuració literària i vital de l'autora, en clara oposició a tradicions i visions essencialistes que desmenteixen contaminacions, contactes i interaccions entre els textos i les persones. També recolza aquesta idea Eusebi Ayensa quan exposa que *Paradís amb poetes* «il·lustra a la perfecció el procediment literari d'Anglada, amb una perfecta combinació de veus antigues i modernes, que s'entrellacen a l'uníson en un preciós arabesc» (2000: 64).

Si haguéssim de caracteritzar en dues paraules *Paisatge amb poetes* i *Paradís amb poetes*, segurament triariem els dos darrers mots d'Ayensa: «Preciós arabesc». Definit per l'*Enciclopèdia Catalana*, l'arabesc, com un «tipus de decoració artística, basat en espirals i línies distortes i entrecreuades formant composicions harmòniques», els textos d'Anglada responen a aquesta doble dimensió: tot i el trànsit de gèneres, formes, espais i persones, són profusament harmònics i estilitzats. Retornant a les paraules de Lluís Duch, la funció d'Anglada «consisteix a destruir la barrera que separa el present del passat i el futur», per d'aquesta manera establir «un pont entre el món dels vius i el més enllà al qual retornen tots els qui han abandonat la llum del sol» (1999: 149). Duch no s'atura aquí i ho exemplifica amb el mite grec de Mnemòsine (memòria, en català): «El privilegi que Mnemosyne atorga a l'aede, al poeta inspirat, és el d'un contacte amb l'altre món, la possibilitat d'entrar-hi i de sortir-ne lliurement» (1999: 149).

Anglada gaudeix d'aquesta gràcia sense traves que l'esposa de Zeus i mare de les muses atorga a les «poetes inspirades». De la mà de veus gregues, italianes i catalanes, a qui honora, roda món i transgredeix fronteres, és migrant i viatgera, deixa enrere els binarismes dominants passat/present/futur, altri/nosaltres, aquí/allà. Poc absorbida pels centres lingüístics, culturals, polítics i socials, té una personalitat tolerant, mestissa, babèlica. Es resisteix a ser reduïda a una etiqueta de lloc i temps. «Traductora per excel·lència», Maria Àngels Anglada lluita per acostar pobles i cultures. Aquesta és la tasca que s'autoencomana en la majoria d'obres. *Paisatge amb poetes* i *Paradís amb poetes* en són dos exemples dels més reeixits: bells, innovadors i compromesos.

Bibliografia

- ANGLADA, Maria Àngels. *Paisatge amb poetes*. Barcelona: Destino, 1988.
- . *Paradís amb poetes*. Barcelona: Destino, 1993.
- . *Obres completes de Maria Àngels Anglada. Narrativa*. Vol. I. Introducció de Carles Miralles. Edició i notes explicatives i complementàries d'Eusebi Ayensa. Barcelona: Edicions 62, 2001.
- AYENSA, Eusebi. «Maria Àngels Anglada i la literatura grega moderna». *Revista de Girona*, 199 (2000), p. 64-67.
- CREUS, Ricard. «Meditacions sobre paisatges i poetes italians guiades per la Maria Àngels Anglada». *Empordà Federal*, 14 (1988), p. 17-19.
- CODINA, Francesc. «El vigatanisme crític de Maria Àngels Anglada». *Ausa*, 166 (2010), p. 653-661.
- DUCH, Lluís. *Simbolisme i salut*. Barcelona: PAM, 1999.
- . *La substància de l'efímer. Assaigs d'antropologia*. Barcelona: PAM, 2002.
- FOGUET I BOREU, Francesc. «Maria Àngels Anglada. La passió per la memòria». *Pou de Lletres*, 13-14 (1999), p. 77-83.
- . *M. Àngels Anglada. Passió per la memòria*. Barcelona: Pòrtic, 2003.
- . «Maria Àngels Anglada. Una poeta que escrivia novel·les». *El Periòdic de Catalunya. Exit. Llibres*, 66 (28 febrer 2008), p. 12.
- GODAYOL, Pilar. «Maria Àngels Anglada i la traducció: de les germanes de Safo a les de Mendelssohn». *Ausa*, 166 (2010), p. 641-651.
- GRAU, Claudi. «Un bon llibre de viatges». *Empordà Federal*, 14 (1988), p. 19.
- JULIÀ, Lluïsa. «Carmina cum fragmentis. Maria Àngels Anglada o el naixement d'una nova èpica». A: *Tradició i orfenesa*. Palma: Leonard Muntaner, 2007, p. 95-104.
- . «Dones i escriptures: construcció del discurs i legitimitat en la literatura catalana actual». *Literatures*, 6 (2008), p. 9-27.
- LUCERO, Lluís. «Maria Àngels Anglada i els poetes italians del segle XX». *Revista de Girona*, 199 (2000), p. 68-73.
- PANYELLA, Vinyet. «La poesia de la tendresa, el compromís, la compassió». *Serra d'Or*, 475-476 (1999), p. 66-68.
- PLADEVALL, Antoni. «Or literari. Consideracions entorn de l'obra angladiana». *Ausa*, 166 (2010), p. 609-613.
- SALADRIGAS, Robert. «Ciudades en el encuentro de la palabra». *La Vanguardia* (2 juny 1988), p. 47.
- TOMÀS, M. Remei. «Ruta poètica per la vella Grècia». *Revista de Girona*, 161 (1993), p. 113.
- TRIADÚ, Joan. «Un llibre cada mes: 'Paradís amb poetes'». *Serra d'Or*, 402 (1993), p. 49.